

ВІРА ШЕВЧЕНКА: ДЕЯКІ КОНТРОВЕРСІЇ¹

Тарас Шевченко як християнин не уникнув критики за особливість своєї віри в Бога, яка була й залишається однією з найбільших контроверсій у шевченкознавстві. Доробок митця не дає однозначної відповіді на питання про його ставлення до Бога, Церкви, релігії та віровизнання. Проблема ускладнюється різними дослідницькими підходами. Наприклад, не відповідає дійсності образ Шевченка-християнина, який нарікає, плаче, благає в Бога поліпшення долі свого народу й особистої долі. Рабська, упокорена, фанатична віра далека від сумління Шевченка. Були спроби приписати поетові роздвоєність: з одного боку – пристрасні, романтичні звертання до Господа (як вияв своєрідної міфотворчої ментальності), із другого – епікурейський спосіб життя з випивкою, розвагами й сумнівними зв'язками. Нарують виглядають намагання деяких представників Російської православної церкви, наприклад “Троицького слова” архієпископа Никона (це видання друкувалося перед Першою світовою війною у Троїце-Сергіївській лаврі), трактувати Шевченка як богохульника й під цим оглядом критикувати тих, хто 1914 р. хотів широко вшанувати пам'ять поета з нагоди сторіччя від дня народження. Не відповідає дійсності і твердження про Шевченка як атеїста, притаманне комуністам, які теж хочуть “погрітися” біля слави Шевченка. Не далеко відійшли від комуністично-більшовиків їхні антиподи – московитські монархісти, котрі добре знали, що Т. Шевченко, будучи православним християнином, мав критичний погляд на морально-етичні та обрядові аспекти російського православ'я, яке, спираючись на реакційну несвангельську формулу “православ'я, самодержав'я і народності”, “зрослося” з деспотичним монархічним режимом. Тому московитські єпископи і священники ніколи не зважувалися мовити про Шевченка добре слово. Не скажу цього про всіх російських православних мирян, які шанували християнську ідею у творчості митця. Так, професор Микола Сумцов, один із російських знавців поезії та епістолярію Шевченка, зокрема, писав: “Знайомлячись з ними (зі щоденниками й листами поета. – Д. С.), ми бачимо, що релігійність Шевченка має барву рідної поетові православної Церкви, її обрядовості й устрою. Шевченко молився її молитвами, зазвичай – за нечастими винятками – думав її образними засобами. Як рядовий член православної Церкви під час посту постився і приймав святі тайни (сповідався і причащався. – Д. С.). Взагалі не розривав з церковними формами релігії своїх батьків”.

Останнім часом представники української греко-католицької церкви роблять спроби довести, що родове прізвище поета – не Шевченко, а Грушівський, і що охрещений він був як греко-католик. 1995 р. священник Семен Посіко зазначав у замітці “Релігія Тараса Шевченка”: “У нашому народі панує загальна думка, що Тарас Шевченко православний. Олександр Кониський, що був дійсно православний, у “Біографії Тараса Григоровича Шевченка-Грушівського”, виданій 1914 року до сторіччя від дня народження Кобзаря, пише: “В обидвох селах, Кирилівці і Моринцях, були церкви греко-католицького віросповідання, і в обидвох – святого Івана Богослова”. У примітці під текстом він додає, що шваґер Тараса – Вартоломій Шевченко – твердив, що Тарас у школі писав себе не інакше, як Грушівський. Знаємо, що Тарасів прадід Андрій, учасник битви під Полтавою 1709 року (на боці гетьмана Івана Мазепи. – Д. С.), переховувався від посіпак Петра I й оженився з донькою Івана Шевця в Кирилівці, а як

¹Стаття становить собою скорочений варіант розділу книжки “Наслідуючи Христа: Віруючий у Бога Тарас Шевченко”. – К., 2013. – 480 с.

приймак, був названий людьми Шевченком. І так Тарас підписувався під своїми поезіями, хоч у копіях свідоцтв народжень, вінчань і смертей родини Тараса є всюди Грушівські (фотокопії документів зберігаються в музеї Тараса Шевченка в Києві). На Правобережній Україні московським царем впроваджено православ'я в 1834 – 1838 роках, а Тараса Шевченка-Грушівського хрестив о. Олексій Базаринський у греко-католицькій церкві в 1814 році (метрика зберігається в музеї Тараса Шевченка в Києві), тобто ще до впровадження в Україні православ'я”.

Водночас відомо, що молодий Шевченко і в Україні, і у Вільнюсі, і згодом у Петербурзі молився у православних церквах, очевидно, не вважаючи себе неправославним через хрещення греко-католицьким священником. Крім того, якби він трактував прізвище “Шевченко” як літературний псевдонім, то, мабуть, офіційно записався б у студенти петербурзької Академії мистецтв під прізвищем “Грушівський” і так підписував би і свої твори. В Україні з давніх-давен прізвиська часто ставали узаконеними прізвищами. Вочевидь, це трапилося і з Т. Шевченком та всіма його родичами.

Під час перебування Шевченка в Петербурзі, у лютому 1839 р., завдяки апостасійній акції віленського єпископа УГКЦ Йосипа Семашка греко-католицизм на території Російської імперії було заборонено [див.: 8], а уніатську церкву в Петербурзі передано РПЦ, тож природно, що Шевченко вважав себе православним. Водночас поет критично ставився до РПЦ і її священного синоду як до царського відомства з питань релігії, яке ревно провадило політику репресивного імперського режиму.

Митрополит Іларіон (Іван Огієнко), який ретельно простудіював усю творчість Шевченка під оглядом її релігійності, не виявив у ній нічого антиправославного, навпаки, стверджував пророчий, апостольський, проповідницький характер багатьох його творів: “Так, Шевченко був проповідником і вмів ним бути. Він постійно навчав так, ніби говорив у церкві. Пригадайте “Моє посланіє”. І відразу стверджую: більшість Шевченкової науки можна повторювати в церкві на проповідях, так ніби цитати з якого церковного твору.

І треба тільки жаліти, що українське духовенство так рідко цитує “Кобзаря” – для проповідей з нього можна брати обома руками! До цього ще додаю, що Шевченко, як проповідник і оборонець правди Божої, був усе своє життя послідовний і незмінний. І за свою оборону правди Божої і життя своє віддав! Усі твори Шевченка – виразно навчальні, бо він науку твору ставив на перший план”.

На тему релігійності Шевченка митрополит Іларіон написав 17 статей, ґрунтовно проаналізувавши саму суть поетової віри. У праці “Поет у безнадії та розпачу” дослідник дійшов висновку, що “Бог для Шевченка – Батько, і то Батько рідний. І він до Нього всякі претензії несе й скеровує, як люблячий син до Батька. Ці Шевченкові звернення часто власне синівські, хоч і подратовані, хоч і неспокійні, але завжди оправдані тяжкою дійсністю... “Кобзар” – це чиста книга гарячих сліз, тяжкого горя та смертельної печалі, а то й чорної розпуки”. Попри докори митрополита Іларіона на адресу українського духівництва, Шевченка таки цитували священники і єпископи. Зокрема, у 1920-х роках митрополит Василь Липківський у своїх проповідях часто посилався на Шевченка, а також присвятив йому спеціально кілька проповідей. В одній з них, “Релігійність Тараса Шевченка”, він говорив: “Дух істини підніс Тараса Шевченка на безмежну духовну височінь – аж до Бога звернутися, Його запитати: “Чи довго ще на цім світі катам панувати?” Мабуть, сказав Господь Тарасові, що вже недовго, бо, вмираючи, він заповів: “Поховайте та вставайте, кайдани порвіте і вражою злою кров'ю волю окропіте!” Не пройшло і шістдесят літ після того, як його

поховали, а ми вже є свідками, як рвуться віковічні кайдани панування над нашим народом, з яким величезним напруженням народ наш здобуває свою волю, як щиро поливає цю волю, поливає тільки не вражою злою кров'ю, а праведною братньою кров'ю найкращих синів України. І ми бачимо, що в цей величний мент визволення України душа Тараса Шевченка, як він сам це казав, і лани і гори – все покинула і полинула до самого Бога молитися за сім'ю велику, сім'ю вільну, нову Матері-України, яку він більш від усього на світі любив” [5, 148].

В іншій проповіді – “Мати Божа в уявленні Тараса Шевченка”, виголошеній на свято Благовіщення, В. Липківський дав свій коментар до поеми “Марія”: “Пречисту Діву Марію Шевченко уявляє собі в образі нашої ж таки сердешної селянської матері, святої у своїй убогості, чистої у своїй праці, непорочної в своїх мріях, і весь побут життя Йосифа і Марії з їх Сином змальовує красками життя убогої бідолашної селянської сім'ї. Але що тут є грішного чи кощунного? Що кощунного, коли наші предки на старовинному образі Благовіщення, який ви бачите в цім храмі, змалювали пресвяту Діву Марію в мент Благовіщення і явлення архангела Гавриїла за кужелем з веретеном в руках? У св. Софії Київській так іменно і змальовано старовинний мозаїчний образ Благовіщення, що на колюмнах вітваря. Що кощунного, коли наш нарід з любови і пошани до пресвятої Диви вбирає її у віночок з польових квітів, у стрічки, в намисто, в сорочку вишивану і цим найбільше наближає її до свого серця, до свого рідного життя” [5, 218].

Отже, українське православне духівництво визнало високу пробу православності Т. Шевченка.

Водночас якраз найсильніші сторони віри Шевченка піддавали критиці представники московитського православ'я. Коли після революції 1905 р. посилювався рух за визволення України, саме РПЦ очолила кампанію з паплюження поета, бо його творчість надихала українських борців. 1911 р., коли минуло 50 років з дня упокоєння Шевченка, РПЦ навіть заборонила служити по ньому панахиди. Зокрема, одеський архієпископ Назарій висловився щодо цього так: “За хулителя пречистої Божої Матері молитися треба, але по совісті, щоб Бог простив йому ганебні його писання. Панахиди ж можна служити, але тільки ніяк не в церкві, а вдома”. А харківський архієпископ Арсеній клопотався перед синодом і Міністерством внутрішніх справ про заборону читати “Кобзар”.

Ще з більшою завзятістю московитські “батюшки” перешкождали відзначенню сторіччя від дня народження Шевченка 1914 р. Вершиною цинізму та обскурантизму в середовищі РПЦ стали антишевченківські статті за 1914 рік у журналі “Отдых христианина”. Тут лютування на митця, здається, перевершило злобу фарисеїв на самого Господа Ісуса Христа. Узяти хоч би такі слова: “Ім'я його (Шевченка. – Д. С.) стало штандартом зрадників. Воно теліпається на древку розбійницького прапора. Бандити, які йдуть з погромом на вітчизну; Юда, який продає свого Христа австрійським легіонам і римському престолу; Каїн, що точить ніж на брата, – вони ховаються за ім'ям Шевченка, як за бруствером. Вони вирізали на своїх щитах його віршовані заклики і прокляття. Вони вже не одне десятиліття, за його ідейною допомогою, підкопують коріння величезного російського дуба. Ми зупиняємося з подивом перед постаттю людини, яка обіллала свою думку братською кров'ю рідного народу, яка зганьбила свою душу для нерозумного догоджування смакам невірних і перелюбників. Шевченко – не наш. Він ангел, скинутий з неба. Він – марево пустині, яке вабить оманливою картиною прекрасної землі. Він – батько зрадників, натхненник перекинчиків, спокусник хистких умів. Він нам не потрібний” [6, 659-660].

Це пафосне кликушество й інші подібні перли зоологічного шевченкофобства ретельно визбирав протоієрей із “зарубежної” РПЦ Іоанн Чернавін для своєї

брошури “Тарас Шевченко і його релігійно-політичні ідеали”, яка з’явилася друком у Нью-Йорку 1941 р., до 80-ліття з дня упокоєння великого сина України. Прикметно, що антипод “зарубежної” РПЦ, тобто нинішня РПЦ Московського патріархату, 2002 р. передрукувала ганебну писанину Чернавїна п’ятитисячним накладом і майже весь наклад завезла своїй дочірній діаспорній Київській митрополії РПЦ в Україні, яка іменує себе “Украинской православной церковью”, опускаючи привісок “Московского патриархата” [див.: 12].

Чернавїн твердить про роздвоєність поета, про крутий його поворот не в бік віри й Церкви, а від них; про “зараження” Шевченка раціоналізмом під впливом читання творів Томи Кемпійського і Штрауса. Перекручуючи зміст цитат із творів поета й умисно викладаючи їх у суржиковім варіанті, Чернавїн резюмує: “Замість того, щоб покаятись у своїх гріхах і звернутися до Бога, Тарас падав усе нижче й нижче і ставав найлютішим ворогом християнства взагалі. Будучи ворогом Православної Церкви, Шевченко був ворогом і російського народу. Як небезпечний політичний злочинець, Тарас 5 квітня 1847 року був заарештований і відправлений на заслання на 10 років” [12, 14].

У рік 200-ліття від дня народження поета представники шевченконенависництва знову дають про себе знати, намагаючись привабити невибагливих людей своїми псевдовідкриттями. “Розвінчувати геніаніального поета, – писала у травні 2003 р. “Літературна Україна”, – беруться щораз нові й нові пігмеї, прибравши маску “пошукувачів істини”, окрім сумнозвісного Бузини з його “вурдалацькою” манією, про якого ми вже й згадувати зарікалися, аби не оскверняти газетні сторінки... Столичні ЗМІ (і друковані, й електронні) видали перший потужний залп по ненависній декому постаті Кобзаря. Причому снаряди виявилися начиненими не ідеологічною чи політичною вибухівкою, а елементарним брудом, з ретельністю пилососа висмоктаним з висловлювань різних людей – сучасників поета... “Порадував” читачів “Киевский телеграф” статтю якогось Александра Карєвіна під назвою “Копытца ангела”, та ще й з підзаголовком “Тарас Шевченко: оборотная сторона медали”. Неістовий Віссаріон, тобто жовчний критик Віссаріон Белінський (один із перших у ХІХ столітті пасквілеписців про Шевченка. – Д. С.), як висловлюється сучасна молодь, може відпочивати після того, що нагромадив на цілу газетну шпальту новоспечений “історик”...

Шанобливе ставлення Шевченка до трьох осіб одноістотної й нероздільної Трійці, до Богородиці і святих, повага до ікон, намальовані особисто ним ікони, численні рисунки на релігійні теми – усе віддзеркалює його християнський світогляд, віру в Бога. Шевченко благоговів перед Дівою Марією як Матір’ю – і то Матір’ю втіленого Бога, Ісуса Христа. Навколо його поеми “Марія” накручено багато вигадок. Тим часом марійська тема має в Шевченка декілька духовно-тематичних ліній, які переплітаються з гуманним ставленням до жінки, із благоговінням поета перед материнством. Але центральна вісь ставлення Шевченка до Діви Марії збігається з тією роллю, яка відведена їй у святих Євангеліях: вона пречиста, свята, непорочна, безмежно добра, вибрана самим Богом для великого й недосяжного розуму людини Божого Промислу – перевести духовну іпостась Бога в матеріальне тіло живої людини для того, щоб це тіло померло й одночасно зняло прокляття гріха з усіх інших людей. Велич Марії проектується через велич Ісуса Христа. Ці рядки з поеми “Марія” виразно вказують на рефлексорну, христологічну велич і славу Діви Марії:

Все упованіє моє
На Тебе, мій пресвітлий раю,
На милосердіє Твоє,
Все упованіє моє
На тебе, Мати, возлагаю.
Святая сило всіх святих,
Пренепорочная, Благая!
Молюся, плачу і ридаю:
Воззри, Пречистая, на їх,

Отих окрадених, сліпих
Невольників. Подай їм силу
Твого мученика-Сина,
Щоб хрест-кайдани донесли
До самого, самого краю.
Достойно петая! Благаю!
Царице неба і землі!
Вонми їх стону і пошли
Благий кінець, о Всеблагая!

Не тільки змістом, а й молитовним настроєм, звертанням і проханням до Богородиці, євангельською ритмікою і строфікою, а також щедрим і делікатним українізованим використанням церковнослов'янізмів – це православна похвала Марії, довершена молитва великої поетичної сили.

Шевченко любить і розуміє любов – поза егоїзмом, у тому сенсі, як проповідували у своїх богословських працях мужі Східної Церкви, – як любов уселюдську. Автор маловідомої в Україні монографії про християнсько-філософську думку Шевченка, яка вийшла друком у Мадриді 1962 р., Дмитро Бучинський пояснив природу любові в Шевченка так: “До природної любові людського серця Шевченко відноситься не тільки по-людському, значить з цілим людським достоїнством, без звірячих інстинктів, і не впадав в тон аскетизму, а з найпильнішою увагою, ніжністю і найвищим її розумінням” [2, 167].

Це не означає, що Шевченко відділив себе муром від католицького світу (греко- й римо-католиків), від протестантів. Навпаки, товаришування з польськими інтелігентами в Санкт-Петербурзі, а також на засланні (а вони були римо-католиками) засвідчує, що конфесійних упереджень у Шевченка не було. Подібне можна твердити і щодо його ставлення до греко-католиків. Зазвичай як на доказ антиуніатських настроїв Шевченка посилаються на поему “Гайдамаки”. Проте патріотизм Шевченка не дозволив би йому стати на прю з мільйонами українців-галичан, які були і є найсвідомішою в національному плані частиною українського віруючого народу. Хоча дослідники звертають увагу на те, що “Гайдамаки” – це єдина поема Шевченка, яка має науковий апарат (примітки), але мало хто усвідомлює їх призначення. Посилання на джерела слугують очевидною вказівкою на те, що трактування Гайдамаччини в цій поемі – не його особистий погляд, а поетична інтерпретація джерел, які не в усьому могли збігатися з його ставленням до того повстання, зокрема до кривавих оргій, убивств дітей на підставі релігійного фанатизму тощо.

Також Шевченко ніде не виступає проти жодної протестантської конфесії своєї доби – ані проти лютеран, ані проти кальвіністів, англікан, реформаторів, методистів чи баптистів. Навпаки, поеми “Неофіти” й особливо “Сретик” указують на віротерпимість поета. Він виразно тяжіє до християнства, яке сповідував його попередник на ниві християнського інтелектуалізму в Україні Григорій Сковорода. Шевченко з пошаною ставився до Сковороди, ще в ранньому дитинстві читав його псалми із “Саду Божественних пісень”. Дослідники обох мислителів відзначають не церковно-конфесійну, а євангельську близькість Шевченка і Сковороди. Про це, зокрема, пише Д. Бучинський, указуючи, що пошук Шевченком Божої причини в усьому близький до тези св. Томи Аквінського: “Все од Бога, од Бога все! А сам нічого дурний не вдіє чоловік!” У диспуті зі своїм опонентом Козловським Шевченко висловив власне розуміння творіння Божого, а також дію Святого Духа через дію життєдайного Слова Біблії: “Теологія без живого слова не в силі створити ані ось такого липового листочка... Ми повинні благоговіти перед Матір'ю їх о прийняв

за нас муки і смерть на хресті”. Виходячи з подібних висловлювань поета, Д. Бучинський підносить Шевченка до рівня світових християнських мислителів [2, 203].

Шевченко був прихильником єдиної, святої, соборної й апостольської Церкви, яка б гуртувалася довкола Єдиного Глави – Ісуса Христа. Водночас він бачив непопулярність російського православ'я у християнському світі, буквоїдство, підміну чистої віри театральністю. Усі ті висловлювання, які комуністи трактували як “атеїстичні погляди Шевченка”, саме і стосуються не віри як такої, а клерикалів, котрі відступили від Бога, забули Його настанови щодо любові до ближнього. Шевченко розвинув у своїй творчості відому тезу, висловлену в посланні апостола і євангеліста Івана про те, що любов до Бога й ненависть до ближнього несумісні: “Хто говорить, що він пробуває у світлі, та ненавидить брата свого, той у темряві досі” (Перше Соборне послання св. апостола Івана, 2:9).

А як бути з прикрими запитаннями, які Шевченко часто ставить Богові? То дорікає, що Ти, Боже, “смієшся, Батечку, над нами”; то риторично міркує, чи Бог бачить із-за хмари наші сльози й горе; то прямо запитує в Ісуса Христа в поемі “Кавказ”: “За кого ж Ти розіп'явся, Христе, Сине Божий? За нас добрих, чи за слово істини... чи, може, щоб ми з Тебе насміялись?” Подібних запитань і нібито претензій Шевченка до Бога чимало. Однозначно потрактувати їхнє значення у християнських поглядах Шевченка непросто. Усі відповіді – різновекторні, найчастіше вони слугують аргументами на користь нібито атеїзму Шевченка.

Шевченко не був богословом, і багато подій, несправедливостей здавалися йому відступом від християнських правд, хоч тодішня Церква продовжувала твердити, що так усе й має бути. Звідси дуалізм у його ставленні до Бога. Але до цього дуалізму, на думку Леоніда Білецького, у Шевченка додається щось “іще третє, ота боротьба між злом і добром, між неправдою і правдою, і перемога зла над добром і правдою у душі людини, й оте страшне, що так хвилювало тоді Шевченка. А до такого особистого змагання прилучилась у нього боротьба з оточенням своїм і чужим” [1, 9].

Отже, віра Шевченка близька до літери й духу Євангелія. Він бачив згубність міжконфесійних протистоянь, які роздирають церковні організми й суспільства в багатьох країнах, і мав своє позитивне й водночас критичне ставлення до кожної з них. Ця його позиція також глибинно євангельська.

Шевченка називають пророком України. Він носив у собі духовну візію, дану Богом. Біблійна тематика посідає помітне місце в його літературній і мистецькій творчості. Хотілося б наголосити на ретельному прочитанні й інтерпретації Шевченком книг пророків Старого Заповіту. Ці прочитання повні символів і звернені в майбуття. Наслідування Шевченком 35-го розділу біблійної пророчої книги Ісаї вивчають у школах. Пророк Ісаїя духовно бачив друге пришествя Ісуса Христа – за багато століть до його першого пришествия – як настання Царства Божого, припинення ворожнечі в суспільстві і природі, настання доби гармонії, як це було при створенні світу: “Розплющатся очі сліпим і відчиняться вуха глухим”; “буде скакати кривий, мов олень, і буде співати безмовний язик”; “лігво шакалів... стане місцем тростини й папірусу”; “не буде там лева, і дика звірина не піде на неї”, тобто на дорогу правди, “а будуть ходити лиш викуплені”, “і радість довічна на їхній голові, веселість та радість осягнуть вони, а журба та зідхання втечуть”.

Шевченко конкретизує цю картину, звужує простір із Всесвіту до України (це видно на прикладі українського пейзажу – зі степами, озерами, широкими шляхами) і зменшує час із тисячолітнього царства до однієї години у вічності:

“Тоді, як, Господи, святая / На землю правда прилетить / Хоч на годиночку спочить”, – мовби для того, щоб переконати зневірених людей у тому, що Бог є, що Він не забув землю й людей на ній.

В описі блаженств, які настануть із приходом правди, Шевченко в цілому йде за Ісаєю: тут і “незрячі прозрять, а кривії, мов сарна з гаю, промайнуть”; і “німим отверзуться уста”; і “дебр-пустиня неполита, цілющою водою вмита, прокинеться, і потечуть веселі ріки”; і на широких шляхах правди “без гвалту і крику позіходяться докупі, раді та веселі” колишні раби. Але поряд із фактично дослівною інтерпретацією Ісаї Шевченко вводить фразу, якої в першоджерелі немає: після слів “німим отверзуться уста”, які відповідають словам Ісаї “буде співати безмовний язик”, Шевченко додає: “прорветься слово, як вода”. Кому доводилося бачити, як у степу пробивається з надр землі джерело холодної чистої води, той оцінить багатозначну місткість цього образу. Україні під залізною московською п'ятою так бракувало вільного слова; і кому про це було краще знати, як не Шевченкові, який за вільне слово був засланий на 10 літ у тодішній царський “архіпелаг Гулаг”? Тому ці слова відбивають Шевченкову візію царства правди, царства Ісуса Христа, де буде не лише рай духовний і матеріальний, а й рай волі.

Шевченко був християнином філософічного складу мислення і, як і апостол Павло, готовий був душу погубити, аби лиш його народ був помилуваний і прощений, аби зменшилися – чи й зовсім були скасовані – його страждання. “Шевченко шукав у християнській релігії не формальних моментів, не мертвої обрядовості, а намагався збагнути те, що було в ній найбільш істотне” [див.: 3; 11]. Православність Шевченка слід трактувати не так у конфесійному розумінні цього слова (хоч і таке трактування не буде помилковим), як у дещо ширшому значенні – як вірність євангельському духові, неприйняття всього того, що в букві ніби й узгоджене з Божим Словом, але на ділі розходиться з ним.

Якщо уважніше приглянемося до тих суб'єктів, які заперечують не лише християнськість Шевченка, а й людинолюбну велич його літературного та образотворчого доробку, ми впізнаємо в кожному з них україноненависника. За тоталітарної влади більшовиків та їхніх нинішніх залишків у них виробилися методи “приватизації” Шевченка: надто він популярний серед українців, щоб його можна було просто відкидати, тож співця волі хитро, по-фарисейськи пристосовували навіть до влади тиранів! Наприклад, дозволяли ставити йому пам'ятники, малювати його портрети, писати про нього книги, але виставляли його ледве чи не як більшовицького “революціонера-демократа”; друкували “Кобзар”, але ретельно викидали з нього все невгодне...

Автор низки пам'ятників Шевченкові у країнах Заходу скульптор Леонід Григорович Молодожанин у 1930-х роках був студентом Ленінградської академії мистецтв у класі скульптури професора Матвія Манізера. Молодожанин разом з іншими студентами-скульпторами Вадимом Соколовим і Михайлом Крамським 1938 р. допомагав Манізерові моделювати пам'ятник Шевченкові для Києва. Пам'ятник мав бути зовсім не такий, яким ми бачимо його сьогодні в парку навпроти червоного корпусу Київського національного університету. Манізер, хоч і запозичив (щоб не сказати – украв) ідею пам'ятника в українського скульптора Михайла Гаврилка [див.: 4; 9; 10], але потрактував його по-своєму, у романтичному річищі, зокрема, у проєкті пам'ятника оточив поета образами його персонажів. Коли проєкт був майже готовий у глині, розповідав свідок подій Молодожанин, поглянути на майбутній пам'ятник у столиці приїхали Хрущов і Каганович. Останній жорстко розкритикував енергійну постать пристрасного Шевченка, а за образи персонажів буквально накинувся на Манізера з лайкою, звинувачуючи скульптора в тому, що образами гайдамаків він може збудити

українських колгоспників до повстання проти радянської влади. Каганович наказав зобразити поета похмурим, із руками за спиною, і в такому вигляді його відлили з бронзи і встановили в Києві.

Отже, Шевченко не був ані атеїстом, ані єретиком – так про нього говорять ненависники всього українського. Шевченко для нас – це велике терпіння, яке належить до найбільших чеснот у християнстві. “І за ім’я Моє будуть усі вас ненавидіти. А хто витерпить аж до кінця, той буде спасений” (Євангеліє від св. Матвія, 10:22). “Терпеливістю вашою душі свої ви здобудете” (Євангеліє від св. Луки, 21:19). “Майте, брати мої, повну радість, коли впадаєте в усілякі випробування, знаючи, що досвідчення вашої віри дає терпеливість. А терпеливість нехай має чин досконалий, щоб ви досконалі та бездоганні були, і недостачі ні в чому не мали” (Соборне Послання св. апостола Якова, 1:2-4).

Книжкові публікації професора Дмитра Степовика

Скринька див: Нариси. – К.: Молодь, 1971. – 86 с.: іл.

Олександр Тарасевич. Становлення української школи гравюри на металі. – К.: Мистецтво, 1975. – 135 с.: іл.

Українсько-болгарські мистецькі зв’язки. – К.: Наук, думка, 1975. – 213 с.: іл.

Українське мистецтво. Від найдавніших часів до початку ХХ століття. – К.: Рад. школа, 1976. – 134 с.: іл. (У співавторстві).

Болгарське образотворче мистецтво 1878-1978 років. – К.: Наук, думка, 1978. – 254 с.: іл.

Сучасне образотворче мистецтво Болгарії. Шляхи і тенденції розвитку у післявоєнний період. – К.: Мистецтво, 1978, – 106 с.: іл.

Українська графіка 16-18 століть: Еволюція образної системи. – К.: Наук, думка, 1982. – 330 с.: іл.

Тарас Шевченко: Малярство, графіка. – К.: Мистецтво, 1984; Перевидано у тому ж видавництві 1986. – 134 с.: іл.

Леонтій Тарасевич і українське мистецтво бароко. – К.: Наук, думка, 1986. – 233 с.: іл.

Іван Щирський. Поетичний образ в українській бароковій гравюрі. – К.: Мистецтво, 1988. – 159 с.: іл.

Скарби України. – К.: Веселка, 1990; Перевидано у тому ж видавництві 1991. – 192 с.: іл.

Храм і духовність. – Рим: Український Католицький Університет ім. св. Климента, 1990. – 37 с.: іл.

Мистецька збірка Стецькових. – Сарасота (штат Флорида, США), 1992. – 146 с.: іл.

Українське мистецтво першої половини ХІХ століття. – К.: Мистецтво, 1982. – 100 с.: іл.

Києво-Печерська Лавра. – К.: Бібліотека українця, 1993. – 112 с.

Релігії світу. – К.: Бібліотека українця, 1993. – 112 с.

Скульптор Михайло Парашук. Життя і творчість. – Едмонтон – Торонто – К.: Канадський Інститут Українських студій, 1994. – 225 с.: іл.

Скульптор Лео Мол. Життя і творчість. – К.: Мистецтво, 1995. – 224 с.: іл.

Господь – сила народу Свого: Портрети митрополитів Київських і Галицьких. – Львів: Місіонер, 1996. – 235 с.: іл.

Історія української ікони 10-20 століть. – К.: Либідь, 1996; Перевидано у тому ж видавництві 2004 і 2008. – 440 с.: іл.

Церква в кайданах. Боротьба українських християн за свою самобутність у 19 столітті. – К.: Фондація ім. Олега Ольжича, 1996. – 112 с.

Релігії, культу і секти світу: Посібник з релігієзнавства і сектознавства. – К.: Бібліотека українця, 1997; Перевидано із доповненням 1998, 2002, 2005 видавництвом Івано-Франківської Теологічної Академії. – 236 с.

- Скульптор Михайло Черешньовський. Життя і творчість. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2000. – 224 с.: іл.
- Історія Києво-Печерської Лаври. – К.: Видавничий відділ Української Православної Церкви Київського Патріархату, 2001. – 560 с.: іл.
- Київська Біблія XVII століття. Дослідження нездійсненого проекту митрополита Петра Могили. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2001. – 240 с.: іл.
- Візантологія: Лекційний курс для вищих духовних навчальних закладів України. – Івано-Франківськ: Видавництво Івано-Франківської Теологічної Академії УГКЦ, 2002; Перевидано з доповненням у тому ж видавництві 2005. – 254 с.
- Іконологія й іконографія. – Івано-Франківськ: Нова зоря, 2003; Перевидано з доповненням у тому ж видавництві 2004 та 2010. – 382 с.: іл.
- Коротка історія перекладів Біблії українською мовою. – К.: Українське Біблійне Товариство, 2003. (У співавторстві). – 176 с.: іл.
- Раїєр Мозієр: Каталог виставки давніх українських ікон із збірки Ігоря Пономарчука. – К.: Міністерство культури й мистецтв України, 2003. – 40 с.: іл.
- Українська ікона: Іконотворчий досвід діаспори. – К.: Видавництво Балтія Друк, 2003. – 260 с.: іл.
- Яків Гніздовський. Життя і творчість. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2003. – 224 с.: іл.
- Сучасна українська ікона. З іконотворчості Христини Дохват. – К.: Мистецтво, 2005. – 304 с.: іл.
- Патріарх Мстислав. Життя й архіпастирська діяльність. – К.: Мистецтво, 2007. – 448 с.: іл.
- Пробуджені царівни Якова Гніздовського. – К.: Атлант, 2007. – 64 с.: іл.
- Українська християнська абетка: Книга для читання з християнської етики. – К.: Грані-Т, 2007; Перевидано у тому ж видавництві 2009, 2011. – 80 с.: іл.
- Мистецтво ікони: Рим, Візантія, Україна. – К.: Наук, думка, 2008. – 466 с.: іл.
- Українська ікона у просторі і часі. – К.: Міністерство культури й туризму України, 2008. Електронний ресурс.
- Ліричне імпресіо Олекси Булавицького. – К.: Софія-А, 2008, – 112 с.: іл.
- Новий ренесанс: Ікони Андрія Дем'янчука. – К.: Видавництво ім. Олени Теліги, 2012. – 368 с.: 189 іл.
- Нова українська ікона ХХ – початку ХХІ століть: Традиційна іконографія та нова стилістика. – Львів, Жовква, 2012. – 288 с.: 422 іл.
- Українська гравюра бароко. – К.: Кліо, 2013. – 495 с.: 240 іл.

ЛІТЕРАТУРА

1. *Білецький Д.* Віруючий Шевченко. – Вінніпег, 1949.
2. *Бучинський Д.* Християнсько-філософська думка Тараса Шевченка. – Мадрид; Лондон, 1962.
3. *Ковалів П.* Тарас Шевченко як християнин // *Український православний календар на 1965 рік.* – Саут Бавнд Брук, штат Нью-Джерсі, США, 1965. – С. 89-94.
4. *Коваль Р.* Михайло Гаврилко: І стеком, і шаблею. – К., 2011. – С. 160, 417.
5. *Митрополит Василь Липківський.* Проповіді на неділі й свята: Слово Христове до українського народу. – Нью-Йорк, 1988.
6. *Отдых христианина.* – СПб., 1914.
7. *Релігії, культи і секти світу: Посібник з релігієзнавства і сектознавства.* – К.: Бібліотека українця, 1997.
8. *Синодальний акт 1839 року // Атанасій Великий.* З літопису християнської України. – Рим, 1975. – Т. 7. – С. 268-272.
9. *Стельмахів Р.* Два проекти пам'ятників Шевченкові: Михайло Гаврилко. Спомин про творця проекту пам'ятника Шевченкові в Києві // *Життя і знання.* – Львів, 1932. – № 6 (54).
10. *Стельмахів Р.* Михайло Гаврилко: Спогад про творця проекту пам'ятника Шевченкові в Києві // *Шлях перемоги.* – Мюнхен, Баварія, 7 лютого 1960. – № 6 (311).
11. *Стус І.* Релігійні мотиви у творчості Тараса Шевченка. – Едмонтон, Альберта, Канада, 1989. – С. 14.
12. *Чернавин І.* Тарас Шевченко и его религиозно- политические идеалы. – М., 2002. – 24 с.